

Prof. PaedDr. Daniela Valachová, PhD.

PaedDr. Blanka Kožík Lehotayová, PhD.

Názory učiteľov základných umeleckých škôl k problematike výtvarného nadania a talentu – výsledky výskumu

Opinions of primary art school teachers on issues of artistic gifts and talent - research results

Abstract

The article presents results of a research focused on solving the issue of artistic talent in youth and children. We mentioned opinions of teachers from primary art schools. Our respondents presented their opinions in a questionnaire, where they had the opportunity to express their opinions. Every group of teachers is specific with their artistic education. Results of the mentioned group of respondents will be further compared with different groups of respondents.

Key words

Talent, teacher, primary art school, art expression, pupil, child

Abstrakt

Príspevok prezentuje výsledky výskumu, ktorý bol zameraný na riešenie problematiky výtvarného nadania a talentu detí a mládeže. Z výskumu uvádzame názory učiteľov základných umeleckých škôl. Respondenti prezentovali svoje názory v dotazníkovom šetrení, kde mali možnosť vyjadriť svoje názory. Skupina učiteľov je špecifická svojim umeleckým vzdelaním. Výsledky uvedenej skupiny respondentov budú ďalej komparované s ostatnými skupinami respondentov.

Kľúčové slová

Nadanie, talent, učiteľ, základná umelecká škola, výtvarný prejav, žiaka, dieťa.

Úvod

Problematika talentu a nadania ako takého je pomerne dobre pertraktovaná v rámci rôznorodých výskumov a odborných publikácií. Na základe viacerých výskumov poznáme štruktúru hudobného, pohybového a niektorých ďalších druhov nadania. Avšak výtvarné nadanie je neprebádané, bez realizovaných relevantných výskumov. Môžeme povedať, že

v súčasnosti už vieme presne povedať že výtvarné nadanie existuje, ale nepoznáme presne jeho štruktúru, vlastnosti a možnosti diagnostiky a rozvíjania a to považujeme za problém a výzvu zároveň. V súvislosti s tým sme realizovali výskum zameraný na problematiku výtvarného nadania a talentu (Valachová, 2018, s. 121-123). V súčasnosti sa postupne vyhodnocujú získané dáta. V nasledujúcom texte budeme prezentovať výsledky jednej výskumnej metódy, dotazníka.

Talent a nadanie

Napriek tomu, že nadaniu sa pripisuje významná pozornosť, akoby sa zabúdalo na výtvarné nadanie, ktorému sa neoprávnene venuje pomerne menej pozornosti. Naše tvrdenie vyplýva z toho, že poznatky v súvislosti s nadaním nachádzame v odborných spisbách najčastejšie popisujúce intelektové nadanie, alebo na ostatné druhy nadania (Kováčová, B. a kol. 2018, s 8) Pri pokuse o vymedzenie vedeckého pojmu výtvarného nadania je nevyhnutné mať snahu, alebo ambíciu odhaliť podstatu javu, čiže odpútať sa od znenia slova i od asociácií z hovorového jazyka (ibidem).

Naším záujmom je výtvarné nadanie, ktoré patrí medzi umelecké nadanie. Dočkal (2005) tvrdí, že žiadnu umeleckú činnosť nemožno úspešne vykonávať pri nedostatočnej úrovni intelektových schopností. Jednoznačné stanovenie druhu nadania v detskom veku je zložité. Adekvátne rozvinuté intelektové schopnosti umožňujú rozvíjanie umeleckého talentu.

Ku všeobecným znakom detí predškolského veku s nadaním zodpovedá veľa vitality, široké spektrum záujmov, bohatý slovník, včasná schopnosť čítania a písania, používanie abstraktných pojmov, vynikajúca pamäť a pozornosť, impulzivnosť, výbušnosť, prudké reakcie, emocionálna citlivosť a zraniteľnosť (Lehotayová, B. 2018 s.34).

Celkovo možno skonštatovať, že identifikácia výtvarného nadania je dlhodobým procesom. Identifikáciou sa starostlivosť a podpora dieťaťa s výtvarným nadaním nekončí. Podporné opatrenia a stratégie sú nevyhnutnými k tomu, aby informácia o výtvarnom nadaní bola využitá v prospech samotného dieťaťa a jeho ďalšej kvality života.

Otázkam súvisiacim s kritériami sa venovalo už viacero autorov. R. Sternberg (1985) vymedzil päť všeobecných kritérií, ktoré je možné použiť aj ako kritériá na rozoznanie umeleckého nadania:

- excelentnosť – chápaná ako potenciál a výkon jedinca, to znamená že konkrétny jedinec je v oblasti umeleckého zobrazovania vynikajúci oproti vrstovníkom,

- vzácnosť – vyskytuje sa v súvislosti s predchádzajúcim. Okrem toho že jedinec vykazuje excelentnú úroveň výtvarného zobrazovania, zároveň je to aj vzácné, teda nevyskytuje sa to bežne v populácii,
- produktivita – posudzuje sa ako výnimočnosť produkovať a vytvárať komplexnejšie diela,
- demonštrovateľnosť – znamená že výnimočnosť musí byť preukázateľná,
- hodnotnosť a užitočnosť – znamená že výnimočné diela sú aj užitočné a zmysluplné.

V súvislosti s umeleckým nadaním nám najviac vyhovuje sociálno-kultúrny prístup k štúdiu nadania. Najvýznamnejšími autormi, ktorí sa zaslúžili rozvoju tohto prístupu sú H. Gardner svojou teórií rozmanitých inteligencií, ďalej A. J. Tannenbauma, M. Csikszentmihalyi a R. E. Robinson.

Koncepcia M. Csikszentmihalyiho a R. E. Robinsona pri definovaní konceptu nadania vychádzajú z dvoch základných atribútov:

- talent nepovažujú za osobnostný rys alebo za vlastnosť osobnosti ale za výsledok vzájomného vzťahu medzi kultúrne determinovanými možnosťami pre činnosť alebo jednanie, alebo spôsobilosť jedinca k tomuto jednaniu alebo činnosti,
- talent nepovažujú za stabilný rys, pretože individuálne spôsobilosti k jednaniu sa menia v priebehu života a súčasne sa menia kultúrne podmienky, ktoré umožňujú podávanie výkonu.

Základná umelecká škola

Základná umelecká škola (skrátene ZUŠ) je druh školy, ktorá sa zaoberá vzdelávaním v základných umeleckých odboroch ako je hudba, tanec, literárno-dramatický odbor, výtvarná výchova a novozriadenom umeleckom odbore audiovizuálnej a multimedialnej tvorby.

V minulosti boli tieto školy označované už zaniknutým názvom Ľudová škola umenia (ĽŠU). Zriaďovanie, vnútornú štruktúru, obsah a metódy výučby v základných umeleckých školách upravuje legislatíva. Nie našim zámerom ju konkretizovať, preto tým nebudeme ďalej zaoberať.

Dotazníkové šetrenie – učitelia základných umeleckých škôl

Dotazník bol zameraný na skúmanie názorov a preferencií učiteľov k problematike výtvarného nadania a talentu. Bol štruktúrovaný celkom do ôsmich otázok, z ktorých prvé dve boli zamerané na identifikačné údaje (vzdelanie a počet rokov pedagogickej praxe), ďalšie dve sa dotýkali možnosti vzdelávania v skúmanej oblasti. Nasledovali štyri otázky, ktoré boli

zamerané na skúmanie názorov a preferencií respondentov v oblasti výtvarného nadania a talentu.

V rámci dotazníkového šetrenia sa výskumu zúčastnilo celkom 372 respondentov v štyroch skupinách podľa miesta ich profesného pôsobenia (Tab. 1).

Tab. 1: štruktúra respondentov z hľadiska pôsobnosti

skupina	MŠ	Primárne vzdelávanie	VV nižšie sek. vzdel.	ZUŠ	N
	106	122	86	58	372

MŠ – učitelia materských škôl, Primárne vzdelávanie – učitelia primárneho vzdelávania, VV nižšie sek. vzdel. – učitelia výtvarnej výchovy nižšieho sekundárneho vzdelávania, ZUŠ – učitelia základných umeleckých škôl.

V texte sa budeme venovať analýze názorov skupiny učiteľov základných umeleckých škôl, ktorý bolo celkom 58. V rámci identifikačných údajov nás zaujímal počet rokov ich pedagogickej praxe (Tab.2).

Tab. 2: štruktúra respondentov učiteľov ZUŠ z hľadiska počtu rokov ich pedagogickej praxe

skupina	do 5	5-10	10-20	nad 20	N
N	25	11	12	10	58
%	43,1%	18,9%	20,6%	17,2%	100%

Do 5 – skupina učiteľov do 5 rokov pedagogickej praxe, 5-10 - skupina učiteľov ktorá mala 5 až 10 rokov pedagogickej praxe, 10-20 skupina učiteľov ktorá mala 10 až 20 rokov pedagogickej praxe, nad 20 - skupina učiteľov ktorá mala nad 20 rokov pedagogickej praxe.

Z tabuľky 2 vyplýva, že najväčšiu časť našej skupiny učiteľov tvoria učitelia, ktorí majú do päť rokov pedagogickej praxe (43,1%). Je to veľmi prekvapujúci údaj, ktorý sa v iných skupinách učiteľov nevyskytol. V prostredí základných umeleckých škôl je pomerne veľká skupina mladých učiteľov po ukončení vysokoškolského štúdia, pravdepodobne preto sme uvedený údaj zaznamenali. Druhú najpočetnejšiu skupiny tvorili učitelia s pedagogickou praxou 10-20 rokov (20,6%). Najmenej početnú skupinu učiteľov tvorili učitelia, ktorí mali nad 20 rokov pedagogickej praxe (17,2%). Vzhľadom k ostatným sledovaným skupinám bolo v skupine učiteľov základných umeleckých škôl, učiteľov s pedagogickou praxou nad 20 rokov najmenej početnou skupinou. Z uvedeného vyplýva, že v nami sledovanej skupine je skladba učiteľov vzhľadom k počtu rokov ich pedagogickej praxe pozitívny v kontexte ich veku. Sú to väčšinou mladší učitelia, krátko po ukončení pregraduálnej prípravy. Výsledok môže mať viacerou kontextov. Pozitívnym môže byť to, že vekovo mladší učitelia majú viac energie a majú bližšie k žiakom. Zároveň však majú menej pedagogických skúseností. Negatívnym kontextom môže

byť to, že učitelia vo vyššom veku môžu byť unavenejší a taktiež sa môžu u nich prejavíť prípadné prejavy burnout (vyhorenia) efektu, čo môže ovplyvniť výsledky,

Nasledujúce dve otázky v dotazníku sa dotýkali možnosti získavania aktuálnych poznatkov v oblasti výtvarnej edukácie. Väčšina respondentov odpovedala, že poznatky získavajú samoštúdiom (78%). V uvedenej oblasti uviedli zdroje ako internet, odborná literatúra, odborné časopisy. Vyskytlo sa niekoľko dotazníkov (9%), ktoré v tejto otázke vypísané neboli, teda sa nedá vyhodnotiť. Pre nás to znamená, že respondenti otázku alebo nepovažovali za podstatnú, ale na ňu odpovedať nevedeli alebo nechceli. Pravdepodobne oblasť výtvarného nadania nepovažujú za novšiu oblasť v rámci výtvarnej edukácie. Taktiež to môže naznačovať, že sa respondenti v oblasti výtvarnej edukácie nestretávajú s novšími poznatkami, nevzdelávajú sa a preto na otázku neodpovedali.

V piatej otázke sme sa dotazovali na to, čo sa prvé vybaví respondentom v súvislosti s pojmom výtvarné nadanie a talent. V skupine učiteľov základných umeleckých škôl bol obsah odpovedí na túto otázku zameraný na procesuálne oblasti rozvíjania výtvarného nadania a talentu detí a mládeže:

- rozvíjanie potencialít dieťaťa,
- napredovanie vo výtvarnej činnosti,
- progres v spôsobilosti výtvarného vyjadrovania,
- kreativita a originality

Analýza priniesla prekvapujúce výsledky predovšetkým vzhľadom k ostatným sledovaným skupinám učiteľov, kde prevládali odpovede smerujúce k materiálnym oblastiam a technologickým postupom.

V šiestej otázke sme sa pýtali na to, či učitelia základných umeleckých škôl považujú ciele rozvíjania výtvarného nadania a talentu u detí za dôležité. Svoju odpoveď mali zdôvodniť.

Po analýze odpovedí môžeme konštatovať, že všetci učitelia uvedenej skupiny (100%) odpovedali, že ciele rozvíjania výtvarného nadania a talentu považujú za dôležité. Vzhľadom na to, že išlo o učiteľov základných umeleckých škôl, sme tento výsledok neprekvapil. Ako zdôvodnenie svojho tvrdenia doplnili nasledovné:

- rozvíjanie fantázie dieťaťa,
- napredovanie vo výtvarnom rozvoji,

- vyhnutie sa stagnácii a krízy výtvarného prejavu,
- rozvíjanie nielen zručnosti ale rozvíjanie osobnosti dieťaťa.

Aj v tejto otázke sme zaznamenali názory, ktoré naznačujú, že učitelia základných umeleckých škôl v oblasti výtvarného nadania a talentu preferujú procesuálny aspekt pred technologickým. Učitelia uvedený názor nekonfrontovali s vekom dieťaťa, čo je taktiež zaujímavé vzhľadom k ostatným sledovaným skupinám učiteľov, kde sa tento aspekt veku dieťaťa v súvislosti s rozvíjaním výtvarného nadania a talentu objavil.

V siedmej otázke sme sa učiteľov základných umeleckých škôl pýtali na vzťah medzi výtvarným prejavom a nadaním a talentom. Respondenti mali možnosť sa k otázke aj voľne vyjadriť. Z celkového počtu 58 učiteľov sa len jeden respondent k otázke nevyjadril (1,7%). Väčšina názorov (65,5%) na otázku sa dotýkala toho, že nadanie úzko súvisí s výtvarným prejavom. Učitelia argumentovali že to „ide ruka v ruke“, alebo že jedno sa druhým ovplyvňuje, dopĺňa a rozvíja. Druhá skupina názorov, menšia (32,7%) argumentovala naopak, že uvedené dva pojmy nemusia spolu súvisieť. Nadanie nemá každé dieťa, ale výtvarne sa vyjadruje takmer každé dieťa. Rozdiely v jednotlivých skupinách neboli významné.

Posledná otázka v dotazníkovom šetrení bola štruktúrovaná do troch podoblastí. Dotazovali sme sa, ako ponímajú učitelia v procese rozvíjania výtvarného nadania a talentu detí čas, priestor a spätnú väzbu. Uvedené komponenty mali podrobnejšie vysvetliť.

Na komponent času učitelia odpovedali že:

- je dôležité ponechať dostatok času na výtvarnú tvorbu detí,
- je dôležitý pri rozvíjaní kreativity,
- je dôležité aby bol efektívne využitý pri výtvarnej tvorbe detí

Na komponent priestoru odpovedali:

- vhodnosť materiálneho vybavenia,
- podnetné prostredie je podstatné,
- prostredie má inšpirovať.

Na komponent spätnej väzby respondenti odpovedali:

- spätná väzba rozvíja výtvarný talent dieťaťa,
- je dôležitá pre dieťa aj pre učiteľa,
- rozvíja osobnosť dieťaťa.

Na kategóriu *čas* odpovedali respondenti tak, že ho považujú za dôležitý v procese tvorby dieťaťa/žiaka. Uvádzali, že dostatok času je podstatný pri výtvarnej tvorbe žiaka. Ďalej

uvádzali, že ho považujú za podstatný v procese rozvoja výtvarného nadania a talentu. Vyskytla sa aj myšlienka, že čím viac času, tým tvorivejší produkt. V rámci kategórii respondentov sa nevyskytovali nejaké zásadné odlišnosti v odpovediach.

Na kategóriu *priestor* sa v rámci skupín respondentov vyskytli niektoré rozdiely. Skupina učiteľov základných umeleckých škôl sa vyjadrila, že priestor je pri výtvarnej tvorbe dôležitý a považujú za dôležité, aby prostredie bolo podnetné. Pri pojme priestor používali aj pojem prostredie. Podobné odpovede sme zaznamenali v ďalších skupinách učiteľov.

Na kategóriu *spätná väzba* sa vyskytli odpovede, ktoré zdôrazňovali to, že považujú spätnú väzbu za dôležitú pre ďalší rozvoj žiaka. Vyzdvihli aj potrebu pochvaly a povzbudení pri výtvarnej tvorbe.

Záver vyplývajúce z odpovedí učiteľov základných umeleckých škôl a ich obsahovej analýzy:

- z analýzy odpovedí vyplýva, že respondenti v skupine učiteľov základných umeleckých škôl odborne vhodne vnímajú pojem výtvarné nadanie a talent,
- skúmaný pojem skupina respondentov považuje za dôležitý, zdôrazňujú potrebu jeho rozvíjania
- zdá sa ako učelia v súvislosti nadaním a talentom videli aj iné druhy nadania, nielen výtvarné,
- v komponente času zdôrazňujú jeho opodstatnenie k výtvarnej tvorbe,
- v komponente priestoru zdôrazňujú podnetnosť,
- a v komponente spätnej väzby zdôrazňujú jej nevyhnutnosť.

Záver

Príspevok prezentuje len časť problematiky. Skupina učiteľov základných umeleckých škôl je špecifickou skupinou učiteľov, jednak z pohľadu vzdelania učiteľov a taktiež z pohľadu obsahu vzdelávania v základných umeleckých školách. Práve preto sme im pri skúmaní názorov učiteľov venovali zvláštnu pozornosť.

Považujeme za dôležité sa problematike ďalej venovať a postupne riešiť výskum tak, aby sme mohli postupne informovať o zisteniach a navrhovať opatrenia.

Príspevok vznik v rámci riešenia výskumného projektu VEGA1/0179/17 Výskum identifikátorov výtvarného nadania a talentu detí a mládeže.

Bibliografia

1. DOČKAL, V. 2005. Zaměřeno na talenty, aneb nadání má každý. Praha Nakladatelství Lidové noviny, 2005. ISBN 80-7106-840-3.
2. KOVÁČOVÁ, B. a kol. 2018. Nadanie a výtvarné nadanie ako terminus technikus. In: Kováčová, B. – Valachová, D.: Fenomén výtvarného nadania vo vývine človeka (teoreticko-výskumná paradigma). Pdf UMB Banská Bystrica, 2018 ISBN 978-80-557-1483-7
3. LEHOTAYOVÁ, B. 2018 Fenomén výtvarného nadania v období predškolského veku. In. Kováčová, B. – Valachová, D.: Fenomén výtvarného nadania vo vývine človeka (teoreticko-výskumná paradigma). Pdf UMB Banská Bystrica, 2018 ISBN 978-80-557-1483-7
4. STERNBERG, R. J. 1985. *Beyon IQ: A triarchic theory of humen intelligence*. New York : Cambridge University Press, 1985.
5. VALACHOVÁ, D. 2018. Výskum identifikátorov výtvarného nadania a talentu detí a mládeže. In. Valachová, D. – Kováčová, B.: Fenomén výtvarného nadania vo výskumnej paradigme. Pdf UMB Banská Bystrica, 2018 ISBN 978-80-557-1484-4

Kontakt

Prof. PaedDr. Daniela Valachová, PhD.

Katedra výtvarnej kultúry, Pedagogická fakulta

Univerzita Mateja Bela Banská Bystrica

daniela.valachova@umb.sk

PaedDr. Blanka Kožík Lehotayová, PhD.

Katedra predprimárnej a primárnej pedagogicky, Pedagogická fakulta

Univerzita Komenského Bratislava

lehotayova@fedu.uniba.sk